

ANDRZEJ KALISZ

ZARYS HISTORII CHIŃSKICH SZTUK WALKI DO EPOKI YUAN

WUSHU (KUNG FU)

AKADEMIA YIQUAN

SPIS TREŚCI

<i>Wprowadzenie</i>		- 3 -
1. Prehistoria		- 4 -
2. Przed epoką klasyczną	Do VIII w. p.n.e.	- 6 -
3. Wiosny i Jesień, Walczące Królestwa	VIII – III w. p.n.e.	- 10 -
4. Qin, Han, Trzy Królestwa	III w p.n.e. - III w. n.e.	- 14 -
5. Dynastie północne i południowe	III – VI w. n.e.	- 19 -
6. Sui, Tang, Pięć dynastii	VI – X w. n.e.	- 26 -
7. Song	X – XIII w. n.e.	- 30 -
8. Yuan	XIII – XIV w. n.e.	- 36 -

Przytaczane w wielu publikacjach informacje o historii chińskich sztuk walki częściej opierają się na legendach, niż mają potwierdzenie w autentycznych źródłach historycznych. Dopiero niedawno zaczęły powstawać w Chinach większe prace na ten temat, oparte na poważniejszych badaniach. Na Zachodzie natomiast wciąż jeszcze brak takich opracowań.

Chciałbym zatem Czytelnikom, którzy nie mogą skorzystać bezpośrednio z chińskich źródeł, przedstawić w ogólnym zarysie historię chińskich sztuk walki, opierając się na szeregu syntetycznych opracowań oraz na artykułach publikowanych w Chinach.

Rozpocznę od prehistorii i pierwszych epok historycznych, by przez wieki i tysiąclecia przejść w kolejnych odcinkach do czasów najnowszych. Będę starał się omówić związek rozwoju sztuk walki z uwarunkowaniami politycznymi, gospodarczymi, metodami prowadzenia wojen, kulturą i zwyczajami, filozofią i wierzeniami religijnymi. Wyjaśnię mechanizmy kształtowania się rozmaitych nurtów sztuk walki i opowiem o ich wzajemnych przenikaniu się. Przedstawię także różne funkcje, jakie sztuki walki spełniały od najdawniejszych czasów.

Andrzej Kalisz, Październik 2006

To szkicowe opracowanie doprowadzone zostało obecnie do epoki Yuan – mongolskiej. Stopniowo będzie ono uzupełniane, aż do czasów współczesnych.

Andrzej Kalisz, Grudzień 2010

PREHISTORIA

Walka jest czymś powszechnym w świecie zwierząt i od zawsze towarzyszyła człowiekowi. O początkach sztuki walki można zatem mówić już od samych początków istnienia gatunku ludzkiego.

Człowiek pekiński (*sinanthropus pekinensis*, zaliczany do gatunku *homo erectus*), który żył w okolicach obecnego Pekinu w okresie od około 500 do 200 tysięcy lat temu, posługiwał się już ogniem i narzędziami z kamienia i kości. Polował on m.in. na niedźwiedzie, słonie i tygrysy szablatozębne. Wykorzystywał przy tym kije, w tym o ostrym końcu oraz pochodnie. *Sinanthropus* prawdopodobnie polował także na innych przedstawicieli swojego gatunku - o czym świadczą kości wykazujące ślady opalenia w ogniu i pogruchotania dla wydobycia szpiku, tak jak kości zwierząt na które polowano.

Tak samo więc jak i gdziekolwiek indziej, na terenie Chin najwcześniejsi ludzie również musieli doskonalić sprawności i umiejętności niezbędne do polowania. Podobne umiejętności niezbędne były w walce o żywność, o terytorium, czy o własność (w miarę rozwoju społeczeństwa).

Te same narzędzia, przy pomocy których polowano, były także bronią używaną w walce z innymi ludźmi. Najwcześniejsze z nich były zapewne drewniane, jednak nietrwałość drewna sprawia, że takie narzędzia i bronie w większości nie zachowały się. Do wyjątków należy odnaleziony w Yuyaohemudu w prowincji Zhejiang drewniany grot włóczni datowany na epokę neolitu.

W wykopaliskach sprzed 30 tysięcy lat odnaleziono kamienne groty. Już wtedy lub może jeszcze wcześniej posługiwano się zatem bronią złożoną, z kamiennymi ostrzami mocowanymi do drzewca. Z tego samego okresu pochodzą mniejsze groty kamienne i kościane, świadczące o istnieniu już wówczas łucznictwa.

10 tysięcy lat temu ostrza z gładzonego kamienia przybierały już bardzo różne kształty, odpowiednio do założonej funkcji, sposobu użycia. Jednym z wykorzystywanych materiałów był nefryt. Dotyczące tego wzmianki w starych tekstach dopiero niedawno zostały potwierdzone przez archeologów.

Tworzenie broni - noży, pik, toporów i innych, pociągało za sobą rozwijanie umiejętności

posługiwania się nimi.

W pierwotnym społeczeństwie kultura stanowiła pewną jedność, bez podziału na odrębne sfery, jak wierzenia, wychowanie, czy rozrywka. Bardzo często rytuały religii totemistycznych przyjmowały formę tańca - była to jednocześnie forma przekazu wiedzy i umiejętności. Taki rytualny taniec odzwierciedlał techniki stosowane w polowaniu lub walce, a także nastawienie psychiczne, czujność, determinację, odwagę. Tańce myśliwych i tańce wojenne były zapewne zaczątkiem form (quanta, taolu), stosowanych w treningu późniejszych sztuk walki.

PRZED EPOKĄ KLASYCZNĄ

Do około VIII w. p.n.e.

Tradycyjna historiografia chińska mówi o postaciach władców-bóstw, którym przypisuje się stworzenie cywilizacji: Fuxi, Shennong (Boski Rolnik), Huangdi (Żółty Cesarz), Shaohao, Zhuanxu. Następnie panować mieli wielcy władcy-ludzie: Yao i Shun. Potem rozpocząć się miało panowanie dynastii Xia (2205-1766 p.n.e.). Do dziś nie jest ona jednak uważana za historyczną, ponieważ nie zachowały się tak wczesne źródła pisane, a informacje na ten temat pochodzą z zapisków o ponad tysiącletnie późniejszych.

O historii w naukowym rozumieniu można mówić dopiero od epoki określanej Shang lub Shang-Yin (1766-1123 p.n.e.). Wiedzę o niej opieramy na łącznej analizie klasycznych źródeł chińskich traktujących o historii (pochodzących jak wspomniano z późniejszych czasów, więc nie można ich uznać za właściwe źródła historyczne danych czasów), wykopalisk i najwcześniejszych zapisków, pochodzących właśnie z tej epoki.

Shang-Yin, to początki epoki brązu. Wiele zapisów, które przetrwały z tamtych czasów to właśnie napisy na naczyniach z brązu. Bardzo często naczynia takie powstawały dla upamiętnienia jakiegoś wydarzenia i zawierały inskrypcje tego wydarzenia dotyczące. Można je zatem traktować jako dokumenty epoki. Ponieważ jednak od dawna w Chinach rozwinęło się kolekcjonerstwo takich przedmiotów, popularne stało się też fałszerstwo, przez co ocena autentyczności bywa czasem utrudniona.

Bardzo ważnym źródłem są inskrypcje na kościach wróżebnych (np. kość łopatkowa jelenia, skorupa żółwia, czaszki zwierząt, a czasem i ludzi). Na kościach tych ryto pytania (dostarczają one istotnej wiedzy o zwyczajach, a także wydarzeniach historycznych), a następnie przyżegano, odczytując odpowiedź z układu pęknięć.

System pisma z tego okresu uważa się za dość rozwinięty, musiał już on mieć za sobą pewną historię rozwoju. Stąd wniosek, że teoretycznie możliwe jest odkrycie zabytków pisma wcześniejszych, i przesunięcie pisanej historii Chin w nieco dalszą przeszłość.

Od roku 1122 p.n.e. datuje się dynastia Zhou. Wiemy, że jej władcy przybyli z terenów położonych nieco bardziej na zachód niż obszary Shang-Yin. Mówi się o zwycięstwie kultury prosa, uprawianego przez przodków Zhou na wyżynie lessowej, nad kulturą ryżu, uprawianego na

nadmorskich nizinach przez Shang. Ciekawostką jest, że tak samo jak nazwę dynastii Shang, zapisuje się w języku chińskim także słowo oznaczające kupca. Niektórzy sądzą, iż wynika to stąd, że elita Shang po pokonaniu przez Zhou zajęła się właśnie kupiectwem.

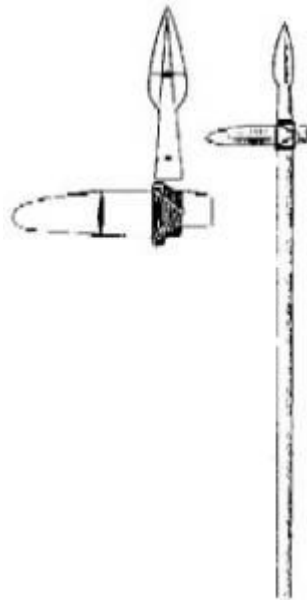
Tutaj zajmiemy się tylko pierwszą częścią epoki Zhou, ponieważ wydaje się, że wiele ją jeszcze łączy z epoką Shang, a nie ma na jej temat tak wielu źródeł, jak w przypadku późniejszych okresów tej epoki. Okresy Wiosen i Jesieni oraz Walczących Królestw potraktujemy osobno także dlatego, że uważa się je za wyjątkowo ważną, klasyczną epokę kultury Chin.

Wizerunek stojaka z bronią - epoka Shang

Obszar, gdzie kształtowała się kultura Chin, to w dużej mierze płaskie równiny. Sprzyjało to wykształceniu się specyficznej formy prowadzenia wojen, z wykorzystaniem wozów bojowych. Było to charakterystyczne w epokach Shang i Zhou. Zwykle obsługę wozu stanowiło trzech wojowników. Dowódcą był łucznik. Drugi wojownik wkraczał do akcji, gdy wozy zbliżały się i zahaczały się o siebie - posługiwał się on bronią drzewcową, najczęściej mao lub ge. Trzeci zajmował się powożeniem.

Mao to broń zbliżona do dzisiejszej włóczni qiang. Służyła przede wszystkim do kłucia. Ge służyło do zahaczania i cięcia oraz do kłucia poprzez poprzeczny ruch drzewca (tzw. dziobanie – zhuo). Ji, to połączenie mao i ge. Do broni związanej ze sposobem walki przy użyciu wozów bojowych zalicza się też shu, jednak nie ma zgodności co do jej funkcji. Do długiej broni drzewcowej zaliczane są też topory fu i yue.

Ji z epoki Shang. Po lewej rysunek znaleziska. Po prawej rekonstrukcja.

W epoce Shang w użyciu były już miecze jian. Ze względu na użycie miękkiego brązu były one krótkie (20-40 cm) i faktycznie przypominały dłuższe sztylety. Istniały też szable dao, o podobnej długości.

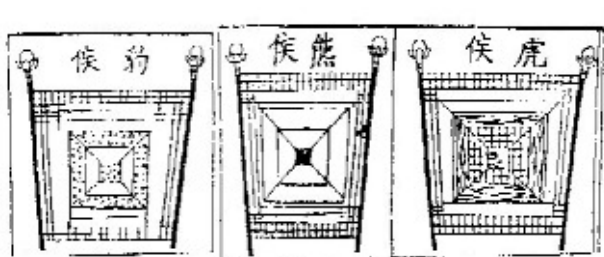

Topór yue - epoka Shang

Istotną częścią uzbrojenia były tarcze dun, które miały różne kształty i rozmiary, zależne prawdopodobnie od tego, czy używali ich piechurzy, czy też wykorzystywane były przez załogi wozów bojowych.

Chociaż w epoce Shang istniały już groty strzał wykonane z brązu, to ponieważ był to materiał stosunkowo drogi, a wystrzelone strzały trudno było odzyskać, najczęściej wykorzystywano groty z kamienia lub z kości.

W epoce Zhou łucznictwo było nie tylko elementem wyszkolenia wojskowego, ale także formą rytuału, bardziej lub mniej rozbudowanego, w zależności od rangi organizatora i uczestników.

Tarcze łucznicze z epoki Zhou

Walka wręcz była wykorzystywana od najdawniejszych czasów, zwykle wówczas, gdy utracono broń, lub nie było jej właśnie pod ręką. Teksty z epoki klasycznej odwołujące się do wcześniejszych czasów mówią, że walka wręcz, określana jako jueli była elementem wyszkolenia i promocji żołnierzy. Wspomina się też o polowaniu bez uzbrojenia na zwierzęta. Stosunkowo wiarygodnym dziełem jest Shijing - Księga Pieśni. Jest to zbiór utworów poetyckich, których język wyraźnie wskazuje na ich starsze pochodzenie, podczas gdy w innych przypadkach możemy mieć do czynienia z projekcją późniejszych poglądów i wyobrażeń na wcześniejsze czasy.

Tańce wojenne od najdawniejszych czasów były pewnym połączeniem rytuału, zabawy i treningu wojowników. Dzieła klasyczne wspominają legendę o tańcu wojennym ganqi z przedhistorycznej epoki Xia. Uważa się, że znak fa, często powtarzający się wśród napisów na kościach wróżebnych epoki Shang oznacza właśnie taniec wojenny. W epoce Zhou istniał wielki taniec wojenny – dawuwu, którego choreografia ilustrowała zwycięstwo nad Shang. W Księdze Pieśni pojawia się też termin taniec naśladowczy - xiangwu, gdzie naśladowanie odnosiło się do ruchów bronią stosowanych w walce. Uczono go młodzieńców, którzy ukończyli 15 lat.

WIOSNY I JESIEŃ, WALCZĄCE KRÓLESTWA

VIII – III w. p.n.e.

Epoki Wiosen i Jesieni (VIII-V w. p.n.e.) oraz Walczących Królestw (V-III w. p.n.e.), to klasyczna era chińskiej kultury, okres gdy kształtowały się główne nurty myślowe Chin, z konfucjanizmem i taoizmem na czele. Wbrew pozorom nie był to okres pokoju, ale nieustannych walk i zmian. Taka właśnie sytuacja sprzyjała wykształceniu się i dynamicznemu rozwojowi wielu współzawodniczących szkół myśli. Szybko rozwijała się także sztuka wojenna i technologia produkcji broni.

W początkowym okresie Wiosen i Jesieni miecze wykonywano z brązu, natomiast żelazo, którego technologia produkcji nie była wtedy jeszcze dostatecznie zaawansowana, wykorzystywano raczej do produkcji narzędzi. W produkcji broni żelazo zaczęto szerzej stosować dopiero w końcowym okresie Wiosen i Jesieni.

Żelazne miecze mogły być znacznie dłuższe od mieczy z brązu. W epoce Walczących królestw typowa długość miecza to około 1 m. Zdarzały się jednak miecze oburęczne o długości nawet 1,4 m. Była to era wielkiego rozwoju płatnerstwa. Po dziś dzień powtarza się nazwy sławnych mieczy wykutych w tamtych czasach.

Rekonstrukcja wozu bojowego z epoki Wiosen i Jesieni

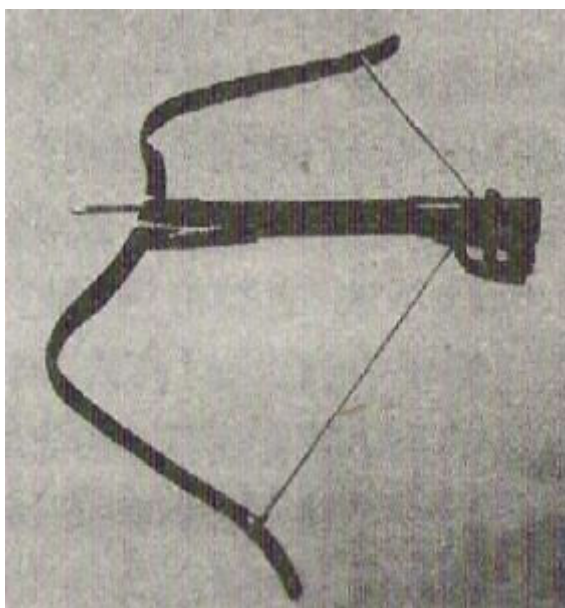
Podczas gdy wcześniej wojny prowadzono głównie przy pomocy wozów bojowych, teraz, gdy terytorium "państw środka" poszerzało się na południe, tam gdzie mniej było równin, a więcej gór i rzek, coraz większe znaczenie miała też piechota i oddziały przemieszczające się przy pomocy łodzi. Później rozwinęła się także jazda. Główną bronią żołnierzy stał się miecz, który wcześniej miał zastosowanie raczej w obronie własnej, a nie na polu bitwy.

Miecz i posługiwanie się mieczem były wysoko cenione. Sztukę tę uważano już wtedy za coś więcej niż tylko umiejętność walki przy pomocy miecza. Wiązano ją z doskonaleniem charakteru, mówiono o harmonii z dao (tao). Posiadanie doskonałego miecza było powodem do dumy. Arystokraci zwykle nosili przy sobie miecz. W państwie Qin, które później dało początek pierwszemu cesarstwu, urzędnikom wydano wręcz nakaz noszenia miecza.

Szczególną wagę przywiązywano w tych czasach do umiejętności łuczniczych. W związku z rozwojem konnicy nastąpiło zapożyczenie wzoru ubioru od ludów koczowniczych z północy, co ułatwiło strzelanie z łuku podczas jazdy. Znaczący dla rozwoju sztuki wojennej był też wynalazek kuszy.

Ponieważ ciągle toczyły się wojny, władcom poszczególnych państw zależało, by wśród ich poddanych było jak najwięcej ludzi wprawnych w walce. Ludność cywilną zachęcano do ćwiczeń w walce i nagradzano tych, którzy się wyróżniali. Wcześniej w sztuce wojennej kształcono synów szlachty. Teraz wojownicy często wywodzili się z prostego ludu.

Stopniowo wykształciła się warstwa wojowników xia - ludzi, którzy na życie zarabiali dzięki znajomości sztuki wojennej, nie będąc przy tym żołnierzami. Zapoczątkowany został rozwój tak zwanych ludowych sztuk walki. Wystąpił wyraźny podział na metody mające zastosowanie na polu bitwy oraz wykorzystywane w indywidualnych pojedynkach.

Rekonstrukcja kuszy na podstawie wykopaliska z epoki Walczących Królestw

W armii istotne było przygotowanie do walki w określonym szyku, przy stosunkowo ograniczonym repertuarze technicznym. Zadaniem żołnierza było walczyć, utrzymując ścisły szyk, kosztem poświęcenia życia. Sztuka walki indywidualnej pociągała za sobą natomiast znacznie większe zróżnicowanie techniczne i taktyczne. Tutaj celem była obrona własnego życia. Oczywiście więc było bardziej różnorodne poruszanie się, momenty wyczekiwania, zwody, uniki, wycofania, co nie było dopuszczalne z punktu widzenia walki w szyku na polu bitwy. Na polu bitwy ceniono siłę. Do armii starano się rekrutować przede wszystkim ludzi młodych, zdrowych, silnych. W ludowych sztukach walki chodziło natomiast o to, żeby każdy, także stary i stosunkowo słaby, miał szansę bronić się i walczyć. Musiało więc nastąpić wykształcenie odrębnych metod treningowych, broni i form nauczania. Tak zaczęło kształtować się to, co dziś znamy jako kung-fu. Poza metodami posługiwania się bronią, ćwiczone także walkę wręcz, zwaną bo lub xiangbo.

Wśród wojowników xia było wielu wędrownych nauczycieli, czy ludzi, którzy wynajmowali się do wykonania określonych zadań, na przykład ochrony. W epoce ciągłych wojen, intryg i zmieniających się sojuszy wielu było też szpiegów i zamachowców.

Widzimy, że rozpoczął się proces różnicowania form walki. Z jednej strony były metody bitewne, z drugiej indywidualna sztuka walki. Oprócz funkcji praktycznego wykorzystania na wojnie, czy w indywidualnej obronie, zauważyć można, że znaczenie miała także funkcja rozrywkowa.

Zapasy juei były ważną formą treningu żołnierzy, traktowaną jako podstawa przygotowania do nauki posługiwania się bronią. Równocześnie były one swoistą formą współzawodnictwa i rozrywki. W epoce Walczących Królestw dostojnicy zabawiali się oglądaniem pojedynków. Dla ich przyjemności odbywały się też pojedynki na miecze. Wykształciła się kategoria zawodowych szermierzy, występujących w takich pojedynkach, które często kończyły się poważnymi obrażeniami i wypadkami śmiertelnymi. Zjawisko to krytykował m.in. taoistyczny filozof Zhuangzi.

Do nauki sztuk wojennych przywiązywano wagę także w kręgach uczonych i filozofów. Konfucjaniści kładli nacisk m.in. na naukę strzelania z łuku i powożenia wozami bojowymi. Zapisy mówią, że uczeń Konfucjusza Zi Lu był biegły w posługiwaniu się mieczem. Konfucjuszowi przypisuje się sformułowanie, że uczony powinien posiadać umiejętności wojenne, a wojownik wiedzę cywilną. Podkreślanie znaczenia etyki - wude (cnoty wojownika) w kung-fu, to dziedzictwo konfucjanizmu.

Konfucjusz obserwuje ćwiczących strzelanie z łuku (rycina z późniejszej epoki)

Znajomość sztuki wojennej powszechna była wśród zwolenników filozofa Mo-zi. Wywodzili się oni z kręgów żołnierzy, potępiali wojny zaborcze, ale zalecali przygotowania do wojny obronnej. Postulatem ich filozofii była powszechna miłość. Szkołę tę, która nie przetrwała poza epokę klasyczną, nazywa się szkołą altruistów.

Na późniejszy rozwój kung-fu ogromny wpływ miały koncepcje taoistyczne. Brak jest jednak relacji o bezpośrednim związku pierwszych taoistów ze sztukami walki. Fragmenty dotyczące teorii posługiwania się mieczem znaleźć można w dziele Zhuang-zi, jednak miało to miejsce przy okazji krytyki zjawisk, takich jak traktowanie pojedynków na ostre miecze jako rozrywki.

W teorii sztuk walki posługiwano się już wówczas koncepcją komplementarnej jedności yin i yang. Dziś potocznie koncepcję tą uważa się za taoistyczną. Faktycznie jednak nie została ona sformułowana przez taoistów, lecz przez odrębną szkołę filozoficzną, nazywaną właśnie szkołą yin i yang (yinyangjia). Także słynna koncepcja pięciu przemian - wuxing, oryginalnie była produktem tej szkoły. Utraciła ona później swą odrębność, a jej koncepcje stały się podstawowe dla całej myśli chińskiej.

Z końcowego okresu epoki Wiosen i Jesieni pochodzi słynna "Sztuka wojenna" Sun-zi. Traktuje ona o sztuce prowadzenia wojny, ale koncepcje tam zawarte wpłynęły także na rozwój indywidualnej sztuki walki (a dziś stosowane są jeszcze szerzej, np. w biznesie).

QIN, HAN, TRZY KRÓLESTWA

III w. p.n.e. - III w. n.e.

W końcowym okresie epoki Walczących Królestw (V - III w. p.n.e.) największą potęgę uzyskało państwo Qin, stopniowo podbijając pozostałe "państwa środka". W 221 roku p.n.e. król Zheng ogłosił się Qin Shi Huangdi - pierwszym cesarzem państwa Qin.

Pierwsza dynastia upadła wyjątkowo szybko. Rok 206 p.n.e., to początek panowania kolejnej dynastii - Han, która przetrwała aż cztery stulecia, przedzielona okresem określanym jako rebelia Wang Manga (9-25 r. n.e.). Zwykle mówi się o wcześniejszej lub zachodniej dynastii Han (206 r. p.n.e.-8 n.e.) oraz późniejszej lub wschodniej dynastii Han (25-220 r. n.e.). Do dziś naród chiński określa siebie jako ród Han.

Po upadku dynastii Han nastąpił długi okres rozpadu i nieustających wojen, którego pierwszy etap to epoka Trzech Królestw (220-280 r. n.e.). Jeden z bohaterów tej epoki - Guan Yu, uznany później został za bóstwo wojny. Barwny, chociaż ze względu na oddalenie w czasie, niekoniecznie wierny obraz tej epoki rysuje słynna czternastowieczna powieść "San Guo Yan Yi" ("Opowieści o trzech królestwach").

Łucznicy - epoka Han

Wcześniej, w okresie Walczących Królestw, rządzący zachęcali poddanych do nauki walki, by mieć zaplecze dla rekrutacji żołnierzy do swoich armii. Jednak po zjednoczeniu Chin i powstaniu

cesarstwa Qin, umiejętności walki wśród ludu widziano jako zagrożenie dla władzy. Stąd działania zmierzające ku temu, by zwykli ludzie nie zajmowali się walką i powszechne konfiskowanie broni. Doskonała była natomiast sztuka wojenna w armii. Odkrywane od lat 70. XX wieku w okolicy Xi'an terakotowe figury w grobowcu pierwszego cesarza są znakomitym świadectwem zbroi i uzbrojenia wówczas stosowanego.

Również na początku epoki Han zakazano uprawiania sztuki wojennej wśród ludu. Sytuacja zmieniła się później, ze względu na wzrost zagrożenia ze strony koczowniców Xiongnu (uważa się, że od Xiongnu pochodzą Hunowie, którzy później dotarli do Europy). Dążono wówczas przede wszystkim do tego, by jak najwięcej z mieszkańców pogranicza było przygotowanych do wojny oraz stosowano politykę zagęszczania populacji chińskiej na północnych rubieżach. Źródła mówią, że "nie było podziału na rolników i żołnierzy". Rozwijano jazdę i zachęcano do hodowli koni. Metody walki rozwijały się podczas wojen z Xiongnu.

Miecz był główną bronią wojska w okresie Qin (zdumienie uczonych wywołały miecze z wykopalisk z tej epoki, które jak się okazało były... chromowane) i na początku epoki Han. Później stopniowo stracił znaczenie na polu bitwy na rzecz szabli (stało się to zapewne dlatego, że wojownicy szybkiej, zwrotnej konnicy, niezbędnej do walki z Xiongnu, szerzej wykorzystywali zamachowe ruchy tnące i rąbiące w walce), ale rozwijał się jako broń osobista, i jednocześnie drogocenny przedmiot, którym się chlubiono. W epoce Han można spotkać się z podobnym traktowaniem szabli, lecz odkąd stała się ona podstawową bronią żołnierzy w epoce Trzech Królestw, miecz niepodzielnie już utrzymywał swą arystokratyczną pozycję.

Źródła wspominają o pokazach jian wu - tańca miecza - bardziej spontanicznego wariantu dziś ćwiczonych form. Wiadomo też o formach tańca z innymi rodzajami broni. W przypadku tańców grupowych, zapewne miały one bardziej ustaloną choreografię, będąc zatem pewnym prekursorem obecnych form taolu.

Jeśli chodzi o broń długą, to zauważalne jest szersze wykorzystanie włóczni mao lub qiang niż klasycznej broni ji, która miała nad mao przewagę wtedy, gdy wojny prowadzono przy pomocy wozów bojowych.

Kijem człowiek walczył od początków swego istnienia. Jednak później, o ile było to możliwe, korzystano z bardziej zaawansowanych technologicznie rodzajów broni. Wydaje się, że do rozwoju

wykorzystania kija przyczyniły się konfiskaty broni w epoce Qin. Wiemy, że powstańcy przeciwko dynastii szkolili się właśnie we władaniu kijem i przy jego pomocy walczyli.

Chłopcy ćwiczący walkę kijem - Trzy Królestwa

Specjalnością Xiongnu było łucznictwo. Spowodowało to, że również Chińczycy do łucznictwa przywiązywali wyjątkowo dużą wagę. Bardzo rozwinęto wykorzystanie kusz, budując różne ich rodzaje, także takie, które pozwalały na strzelanie seriami.

Chociaż w cesarstwie Qin dążono do tego, by umiejętności wojenne nie były powszechne wśród ludu, nie dotyczyło to współzawodnictwa w zapasach juedi, będących kontynuacją jueji. Oglądanie pojedynków juedi było pewną formą rozrywki. Co ciekawe, uprawiania juedi zakazał pierwszy cesarz dynastii Han. Wydaje się, że ponownie ta forma współzawodnictwa i rozrywki zaczęła kwitnąć dopiero około 140 roku n.e., dzięki zainteresowaniu cesarza Wudi. Juedi, określane też jako xiangpu było demonstrowane na dworze oraz powszechnie uprawiane wśród ludu. Juedi, łącznie z m.in. tańcem i akrobatyką, stało się elementem tak zwanych 100 gier - bai xi. Stąd mówi się także o juejixi, gdzie xi oznacza zabawę, grę. Uważa się, że podczas gdy jueji było autentyczną formą współzawodnictwa, juejixi stanowiło formę bardziej pokazową. W epoce Trzech Królestw pojawiły się też zapasy kobiet. Nazwa xiangpu stała się powszechnie używaną.

Nie jest do końca jasne jaka była pierwotna formuła współzawodnictwa juei, juei, czy xiangpu. Zwykle mówi się o nich jako o zapasach, jednak prawdopodobnie stosowano także uderzenia.

Zapaśnicy - drewniany grzebień z epoki Qin

W dokumentach dynastii Han spotyka się też zapiski o walce wręcz shoubo. Źródła wskazują, że podczas gdy juei traktowano przede wszystkim jako formę rozrywki, to shoubo było formą walki wręcz, która stanowiła element egzaminów wojskowych i szkolenia w armii - poza praktycznym wykorzystaniem jako uzupełnienie umiejętności walki bronią, przede wszystkim traktowano to jako rodzaj treningu ogólnorozwojowego, przygotowującego do nauki posługiwania się bronią.

W końcowym okresie dynastii Han działał słynny lekarz Hua Tuo, któremu przypisuje się usystematyzowanie systemu ćwiczeń Wuqinxi - zabawy pięciu zwierząt (tygrys, jeleń, niedźwiedź, małpa, ptak). Ćwiczenia te prawdopodobnie nie miały dużo wspólnego ze sztuką walki, jednak można sądzić, że wpłynęły na wykształcenie się później zwierzęco-podobnych form wykorzystywanych w treningu sztuki walki.

Istniało wówczas wiele dzieł dotyczących sztuki wojennej, o czym wiemy z "Dokumentów Han" autorstwa Ban Gu. To, że na temat jednego działu sztuki wojennej (np. łucznictwa, posługiwania się szablą, mieczem itp.) istniało wiele prac wskazuje, że tworzyły się wówczas różne szkoły. Niektóre teksty wprost mówią, że istniało np. wiele szkół posługiwania się mieczem, stołeczną określając jako najlepszą z nich. Pisano też, że ktoś był biegły w naukach różnych szkół.

W tekstach z końcowego okresu dynastii Han pojawia się już pojęcie wuyi (sztuka wojenna) - jest

to jeden z terminów przez wieki stosowanych na określenie sztuk walki.

Pojawił się też termin wude, później odnoszony do walorów moralnych adepta sztuk walki. Jednak wówczas dotyczył on raczej zasad wojny. Oczywiście jednak, chociaż nie określano tego wówczas wude, wskazywano, że niezbędne jest, by wojownik prezentował odpowiednią postawę i wartości.

W epoce Han doszło do kontaktów chińsko-japońskich. Ponieważ pojedynki zapaśnicze były pewną formą rozrywki arystokratów, stanowiły one tło także dla uroczystości podejmowania zagranicznych posłów. Wpływy chińskie widać w japońskim sumo - nawet nazwę tę zapisuje się identycznie, jak chińskie xiangpu. Chińska szabla z tamtych czasów dała początek klasycznemu japońskiemu mieczowi.

Szabla - epoka Trzech Królestw

DYNASTIE PÓŁNOCNE I POŁUDNIOWE

III – VI w. n.e.

Upadek trwającej cztery wieki dynastii Han zapoczątkował równie długotrwały okres rozbitcia i chaosu. O jego pierwszej fazie - epoce Trzech Królestw, pisaliśmy już w poprzednim odcinku. Pozostała część tego okresu określana jest jako: Dwa Jin, Dynastie Północne i Południowe.

Konni i piechurzy

Generalnie w życiu politycznym i ekonomicznym nastąpił regres. Ogromne były zniszczenia i straty ludności. Jednocześnie następowało przenikanie różnych kultur. Ludy, które tereny Chin najeżdżały i panowały nad dużymi obszarami, ulegały jednak szybkiemu schińszczeniu, dzięki czemu ciągłość kultury chińskiej została zachowana. Z Trzech Królestw (Wei, Shu, Wu), najsilniejsze okazało się Wei, ostatecznie pokonując rywali. Jednak w 265 roku władca usunięty został z tronu przez jednego z generałów, który ogłosił siebie cesarzem i założył nową dynastię - Jin, określaną później jako Zachodnie Jin. W 280 roku dokonane zostało zjednoczenie całych Chin, trwało jednak krótko, zaledwie do 304 roku, gdy doszło do inwazji plemion koczowniczych z północy. Do osłabienia Jin przyczyniła się również tak zwana rebelia ośmiu książąt.

Najpierw nastąpił najazd Hunów, którzy zawładnęli dużą częścią Chin północnych. Jednemu z ocalałych książąt Jin udało się utworzyć państwo ze stolicą na południe od rzeki Jangcy (Changjiang), w dzisiejszym Nankinie. Tak zwana dynastia Wschodnia Jin przetrwała do 419 roku.

Potem mniej więcej tym samym obszarem rządziły cztery efemeryczne dynastie chińskie, aż do ponownego zjednoczenia Chin przez dynastię Sui w 589 roku.

Po upadku Hunów północne Chiny zostały zawładnięte przez Tybetańczyków. Próbowali oni opanować także obszary południowe, ale ponieśli klęskę. Okres chaosu na północy trwał do 439 roku. Nieustannie powstawały i upadały kolejne mniejsze i większe państewka, tworzone przez rozmaite ludy koczownicze, zdobywające w danym momencie przewagę. Liczba równocześnie istniejących państw nieustannie zmieniała się.

Jedynie lud Toba (pochodzenia tunguskiego, bądź tureckiego) zdołał stworzyć na północy względnie stabilne państwo. W 386 roku ich władca ogłosił się królem, a w 398 roku cesarzem. Do 439 roku Toba opanowali całe północne Chiny - powstała dynastia nazywana Wei. Próbowali oni rozciągnąć swą władzę także na południe, jednak bez powodzenia. Równocześnie prowadzić musieli kampanie przeciwko zagrażającym z północy Awarom. W związku z tym odbudowali i znacznie przedłużyli Wielki Mur. Od samego początku stosowali chińskie metody administracyjne, opierając się na chińskich urzędnikach. Władcy bardzo szybko ulegli schińszczeniu.

Walki książąt Toba, bunt części wojska i powstanie chłopskie przyczyniły się do rozbicia cesarstwa Toba na dwa państwa - Wschodnie Wei (534-550) oraz Zachodnie Wei (535-557). W obydwu panujący stali się faktycznie marionetkami, w władzę przejęli chińscy generałowie i dygnitarze. Wkrótce Toba zostali całkowicie odsunięci od władzy, a państwa przekształcono w Północne Qi (550-577) i Północne Zhou (557-580). W 577 roku Północne Zhou podbiło Północne Qi. Nastąpiło krótkie zjednoczenie północnej części Chin. W 580 roku założyciel przyszłej dynastii Sui dokonał masakry całego rodu cesarskiego Północnego Zhou.

Już w okresie dynastii Wschodniej Han, w pierwszym wieku naszej ery, do Chin zaczął przenikać buddyzm. Pierwszymi wyznawcami byli niemal wyłącznie kupcy z Azji Środkowej. Powoli nowa religia zdobywała popularność w miastach wzdłuż szlaków handlowych. Dopiero po upadku dynastii Han, w okresie chaosu i ciągłych wojen, liczba wyznawców zaczęła szybko rosnąć, zwłaszcza w Chinach północnych. Chociaż w roku 444 w państwie Wei doszło do prześladowania buddystów, później buddyzm stał się tam na pewien czas religią państwową. Także na południu niektórzy władcy udzielali buddyzmowi poparcia - znany jest przykład cesarza Wu z dynastii Liang (502-557).

Najważniejszą odmianą buddyzmu w Chinach stała się szkoła Czystej Ziemi - Qing Tu. Cechą charakterystyczną było nieustanne powtarzanie imienia Buddy Amitabhy (Amituofuo) i niektórych bodhisatwów, w celu zapewnienia sobie miejsca w Zachodnim Raju.

Szkoła Tian Tai (nazwa góry w prowincji Zhejiang) podkreślała studiowanie świętych ksiąg i przestrzeganie rytuałów.

Specyficznie chińska szkoła Chan (u nas znana pod japońską nazwą Zen), w której widać wyraźny wpływ taoizmu, krytykowała natomiast nadmierne przywiązanie do studiowania ksiąg i stosowania rytuałów. Nacisk położony został na medytację w celu bezpośredniego osiągnięcia oświecenia.

Kult Buddy Majtrei (Buddy, który ma nadejść w przyszłości) stał się później podstawą ideologii wielu stowarzyszeń powstańczych i rewolucyjnych.

Konfucjanizm był główną ideologią państwową od dynastii Han. Wciąż jednak rozwijał się także taoizm. W drugiej połowie III wieku działa słynne taoistyczne ugrupowanie Siedmiu Mędrców z Bambusowego Gaju. Rozwijał się nurt neotaoistyczny, usiłujący przystosować taoizm do środowiska konfucjańskiego. Przede wszystkim jednak, poprzez wchłonięcie wierzeń ludowych i pod wpływem buddyzmu, wykształcił się nurt taoizmu religijnego.

W epokach Jin funkcjonował system shibingzhi - gdzie rzemiosło wojenne było przekazywane w rodzinie z pokolenia na pokolenie. Armia była zawodowa. W epoce Zachodniej Wei wprowadzono system fubingzhi. Żołnierze faktycznie byli rolnikami (pierwociny takiego systemu zaistniały już w epoce Han). W czasie pokoju uprawiali rolę, równocześnie szkoląc się, by w razie potrzeby wziąć udział w wojnie.

Trening walki i generalnie trening sprawnościowy były popularne wśród ludu między innymi dlatego, że pozytywne zdanie egzaminów umożliwiało przyjęcie do armii wraz z nadaniem ziemi, czyli włączenie do systemu fubingzhi. W szkoleniu żołnierzy i kandydatów do armii podkreślano trening siły, skoczności, szybkości. Wykorzystywano m.in. podnoszenie ciężarów - np. wielkiej sztaby służącej do ryglowania bramy miejskiej. Ćwiczone skoki - pokonywanie przeszkód, szybki bieg.

W okresie tym organizowano zawody, w tym międzypaństwowe. Pojawiają się zapiski o turniejach

łuczniczych w systemie pucharu przechodniego. Nazwiska kolejnych zwycięzców były ryte na pucharze.

Istnieją zapisy o kobietach uprawiających sztukę wojenną, w tym xiangpu. Wydaje się, że było to dość powszechne. Słynna historia o Mulan, która poszła na wojnę zamiast ojca pochodzi właśnie z tych czasów.

Miecz, będąc przede wszystkim bronią osobistą, stał się także przedmiotem rytualnym, na przykład w niektórych ceremoniach taoizmu religijnego. Na dworze Jin urzędnicy podczas audyencji nie mogli mieć prawdziwych mieczy, nosili natomiast miecze drewniane, zdobione odpowiednio do pozycji właściciela.

Szabla już od dawna zastąpiła miecz na polu bitwy. W tym okresie natomiast pojawia się wiele zapisów i teorii dotyczących łącznego użycia szabli i tarczy. Podobnie jak miecz, również szabla była niekiedy wykorzystywana jako przedmiot ceremonialny.

Włócznia mao zastąpiła już całkowicie broń ji, stając się najważniejszą bronią długą. Rozwinęło się też wykorzystanie broni shuo - prawdopodobnie dłuższej odmiany włóczni. Niektóre tłumaczenia mówią o trójzębie. Odtąd włócznia (później nazywana qiang) była główną długą bronią w Chinach. Pojawiła się też broń liang ren mao - włócznia o ostrzach z obu stron kija (obecnie nazywana shuang tou qiang). Popularna była także walka kijem.

Łucznictwo, tak jak i we wcześniejszych epokach miało ogromne znaczenie.

Sztuki walki w celach rozrywkowych wykorzystywane były od najdawniejszych czasów. Wcześniej mówiliśmy już o pokazach odbywających się na dworach, czy oglądanych dla rozrywki pojedynkach jueji/xiangpu. W epoce rozbicia i nieustannych walk, wyjątkowo istotna była oczywiście wartość praktyczna, jednak nawet wówczas rozwijał się też nurt rozrykowo-pokazowy, na który duży wpływ miała sztuka cyrkowa.

Zachowało się wiele opisów żonglerki polegającej na wyrzucaniu w górę broni i jej ponownym chwytaniu. Nawet poeci zachwycali się sztuką walki, np. Fu Xuan w epoce Jin napisał dwa wiersze o pięknie pokazów z włócznią i z mieczem.

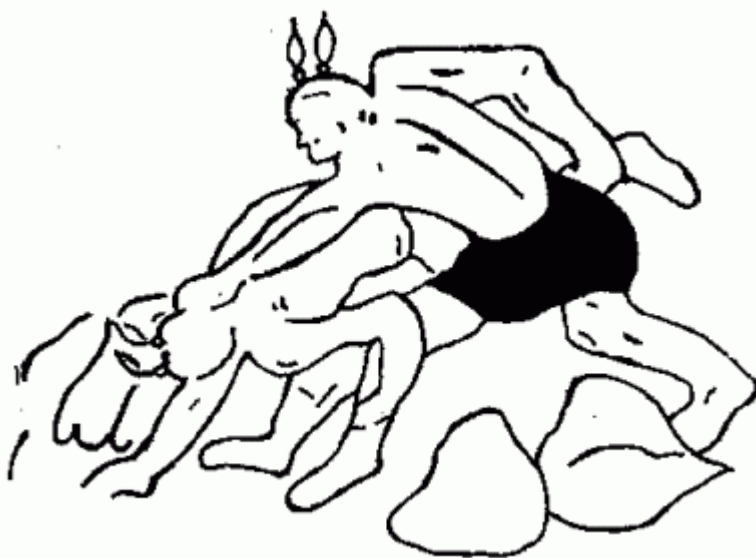
Żonglerka mieczami

Jeśli chodzi o pokazy bez broni, w epokach Qin i Han były to głównie pokazy walki. Teraz rozwinęły się pokazy pojedyncze, typu form improwizowanych lub skodyfikowanych (z zachowanych źródeł wynika, że wcześniej wykonywano tego typu pokazy z bronią, nie wspomniano o podobnych pokazach bez broni).

Terminy juei, juei, xiangpu były używane równolegle. Z źródeł można wnioskować, że była to formuła łącząca uderzenie z chwytem. Walki niekiedy kończyły się wypadkami śmiertelnymi. Drużyny zawodników były tworzone przez arystokratów, którzy wykorzystywali ich jako ochronę posiadłości. Xiangpu było też popularne wśród ludu, a także uprawiane na terenie klasztorów buddyjskich i taoistycznych.

W kronikach Wei zapisano fakt, że w klasztorze buddyjskim w Chang'anie (dzisiejszy Xi'an) wykryto zgromadzoną dużą ilość broni, co spowodowało podejrzenie, że mnisi przygotowywali się do rebelii. Wspomina się tam też o faktycznym udziale mnichów w walkach. Miało to miejsce

zanim z umiejętności walki zasłynęli mnisi klasztoru Shaolin. Oczywiście mnisi pochodzili ze społeczeństwa, w którym trening walki był całkiem powszechny, ich umiejętności w tym zakresie nie mogły więc być czymś niezwykłym.

Xiangpu

Klasztor Shaolin jest dziś sławny, a Bodhidharmie (Puti Damo) legenda przypisuje zapoczątkowanie uprawianej tam sztuki walki. Legenda ta jednak powstała wiele wieków po śmierci Bodhidharmy i nic faktycznie nie wskazuje, by wywarł on jakikolwiek istotny wpływ na sztukę walki. Bodhidharma faktycznie przebywał w pustelni obok klasztoru. Jego uczniowie Hui Ke i Seng Fu zasłynęli jako pierwsi przedstawiciele buddyzmu chan (zen). Żadne źródła nie wspominają o ich związku ze sztuką walki.

Klasztor Shaolin znajduje się na górze Kaoshan w prowincji Henan w północnych Chinach. Został wybudowany w 495 roku przez cesarza Xiaowendi dynastii Wei dla hinduskiego mnicha Batuo (Fotuo, Sengjia Fotuo). Około 490 roku Batuo szlakiem jedwabnym przybył do Chin. Dotarł do stolicy Wei - Pingcheng (obecny Datong w prowincji Shanxi). Następnie stolica została przeniesiona do Luoyangu. Tam Xiaowendi wybudował dla Batuo Działanie Spokoju. Jednak Batuo wolał opuścić miasto i udać się na zbocze góry Kaoshan. Wówczas Xiaowendi ufundował tam klasztor Shaolin.

Nie ma zapisków o związkach Batuo ze sztuką walki. Wspomina się natomiast o jego uczniach Sengchou i Huiguang. W zapiskach o słynnych mnichach przeczytać można, że Sengchou już w

młodości posiadał umiejętności charakterystyczne dla sztuki walki, między innymi typu qinggong (sztuka lekkości). Stojąc na poręczy studni wielokrotnie podbijał stopą lotkę ("zośkę"). Podnosił ciężary i demonstrował zręczność i odwagę w quan (sztuce walki wręcz). Widzimy więc, że niektórzy mnisi z Shaolinu posiadali umiejętności bojowe zanim dotarł tam Bodhidharma, a także, że nabyli je przed przybyciem do Shaolinu.

Shaolinsi, jako klasztor cesarski miał specjalną rangę. Posiadał nadane ziemie, z których czerpał zyski. Miał też prawo utrzymywania gwardii do obrony. To były czynniki, które sprawiły, że stał się jednym ze znanych ośrodków rozwoju sztuki walki.

Umiejętności walki musiały być też czymś oczywistym również w środowiskach taoistycznych. Słynny taoistyczny uczony epoki Jin - Ge Hong w młodości uczył się strzelania z łuku, posługiwania szablą, bronią ji, w swoich pracach pisał o ustnych wskazówkach i sekretnych metodach. Jeszcze w późniejszym wieku uczył się walki siedmiostopowym kijem.

Także o innym słynnym taoiście - Tao Hongjin wiemy, że umiejętności walki rozwijał od dzieciństwa. Strzelał z łuku, jeździł konno, doskonale znał się na władaniu szablą i mieczem. Napisał "Zapiski o szabli i mieczu", gdzie wymienia nazwy słynnych mieczy od najdawniejszych czasów, napisy na nich wyryte, długość i cechy charakterystyczne. Osobiście kuł miecze i szable.

W epokach Jin eksperci walki swoje doświadczenia z boju zawierali w ćwiczeniach typu form taolu, by tak pracować nad doskonaleniem umiejętności. Powstawały ustne formuły i sekretne metody, dla ułatwienia nauki. Ale wraz ze wzrostem popularności nurtu rozrywkowego, do form włączono też wiele elementów upiększających, nie związanych ze skutecznością w walce.

Pojawiają się zapiski o specyficznych umiejętnościach - gong, jak na przykład:

- przebijanie kości łopatkowej owcy palcem,
- wbijanie palców w drewniany pał,
- wysokie i dalekie skoki - "sztuka lekkości",
- przyjmowanie uderzeń, w tym bronią (opisy zapewne często przesadzone).

W tych czasach po raz pierwszy pojawia się termin wushu. Jednak wówczas dotyczył on wojny, a nie indywidualnej sztuki walki.

SUI, TANG, PIĘĆ DYNASTII

VI – X w. n.e.

W 589 roku zakończony został kilkusetletni okres rozbitcia - Chiny zjednoczyła dynastia Sui. Wkrótce została ona jednak obalona i od 618 roku rządziła dynastia Tang. Nastąpił niezwykle rozwój kulturalny i gospodarczy Chin. W tym czasie Chiny były niewątpliwie najbardziej rozwiniętym państwem na świecie. Niezwykle rozwinęły się kontakty międzynarodowe. Do Chin docierały rozmaite prądy filozoficzne i religijne z Zachodu. Z tych czasów pozostały w Chinach m.in. zabytki chrześcijaństwa nestoriańskiego. Kultura Tang wywierała też ogromny wpływ na zewnątrz, szczególnie na Koreę i Japonię. Upadek dynastii nastąpił w roku 907. Chiny na kilkadziesiąt lat znów uległy rozbitciu - okres ten określa się jako Pięć Dynastii.

Wojsko epoki Tang

W epokach Sui i Tang Chiny posiadały wielką siłę militarną. Wciąż funkcjonował system fubingzhi - żołnierze w czasie pokoju uprawiali rolę, równocześnie szkoląc się, by w razie potrzeby wziąć udział w wojnie. W okresie Tang rozwinęto natomiast system wujuzhi - promocji poprzez egzaminy państwowe, podobnie jak w administracji cywilnej. Oceniano m.in. strzelanie z łuku, posługiwanie się włócznią z konia, podnoszenie ciężarów, sylwetkę (wzrost minimum 6 stóp) i wysławianie się. System wujuzhi, z pewnymi modyfikacjami funkcjonował aż do końca cesarstwa chińskiego.

Łucznik epoki Tang

Miecz już wcześniej wyszedł z użycia na polu bitwy i stał się bronią osobistą oraz przedmiotem rytualnym oraz dziełem sztuki. W epoce Tang nastąpił dalszy rozkwit jianwu - tańca z mieczem - pierwowzoru popularnych dziś form taolu.

Mistrzowie miecza i pokazy tańca z mieczem opiewane były przez najslynniejszych poetów tej epoki - Li Bo, Wang Wei, Du Fu. Li Bo mawiał, że najbardziej kocha wino, następnie miecz, a na trzecim miejscu stawiał poezję.

Włócznia była najważniejszą długą bronią. W okresie pięciu dynastii pojawiła się też włócznia w całości metalowa.

Modao

Modao, to nowa broń, która rozpowszechniła się począwszy od epoki Tang.

Niezwykle popularne były zapasy xiangpu. Pasjonowało się nimi wielu władców i dostojników, stąd specjalne drużyny utrzymywano na dworach. Duża była też popularność xiangpu wśród ludu. W okresie Pięciu Dynastii powstała specjalistyczna księga poświęcona zapasom: "Jueliji".

Xiangpu epoki Tang

Z dokumentów wynika, że pod nazwą xiangpu tą kryły się dwie formuły:

1. Walka typowo zapaśnicza, podobna do dzisiejszego japońskiego sumo,
2. Walka bez reguł - łącząca chwytanie z uderzaniem.

Wiadomo, że w czasach chińskiej dynastii Han Japonia ulegała już wpływom chińskim, i że uprawiano już wówczas w Japonii sumo (japońska wymowa chińskiego słowa xiangpu). W epoce Tang jednak wpływy kultury chińskiej na Japonię były niezwykle silne i wyraźne. Japończycy przysyłali urzędników, uczonych, rzemieślników, żeby uczyli się w Chinach. Zarówno strój japońskiego sumo, jak i ceremoniał niewątpliwie wywodzą się z Chin epoki Tang.

Dawne sumo - rycina japońska

Z czasów dynastii Tang pochodzą zapisy dotyczące klasztoru Shaolin. Jeden z nich mówi o tym, że w końcowym okresie dynastii Sui bandyci zaatakowali klasztor Shaolin i zostali odparci przez mnichów.

Najbardziej znana jest historia o trzynastu mnichach, którzy pomogli Li Shiminowi w walce z innym pretendentem do tronu Wang Shichongiem. Stała się ona m.in. kanwą słynnego filmu "Klasztor Shaolin" z Li Lianjie (Jet Li) w roli głównej.

Klasztor Shaolin posiadał nadane ziemie, z których dzierżawy czerpał zyski. Utracił je, gdy Wang Shichong opanował ten obszar i pieczę nad pobliskim grodem powierzył bratankowi Wang Renze. By odzyskać źródło przychodów, mnisi sprzymierzyli się z Li Shiminem, pomagając mu zdobyć miasto i schwytać Wang Renze. Główna ich rola polegała na tym, że jako mnichom udało im się wejść do miasta, wnosząc złoto, którym przekupili dowódcę straży. Ten otworzył bramę miejską, umożliwiając Li Shiminowi atak. Mówi się jednak, że mnisi brali także udział w walce, posługując się kijami.

SONG

X – XIII w. n.e.

Po panowaniu dynastii Tang (618-907) nastąpił kilkudziesięcioletni okres rozbicia, określany jako Pięć Dynastii i Dziesięć Królestw. W roku 960 Chiny zostały ponownie zjednoczone. Panowanie rozpoczęła dynastia Song. Nastąpił kolejny po epoce Tang wielki rozwój nauki, kultury i gospodarki Państwa Środka, mimo konieczności zmagania się z najazdami z północy i z zachodu.

Pierwszy cesarz dynastii Song

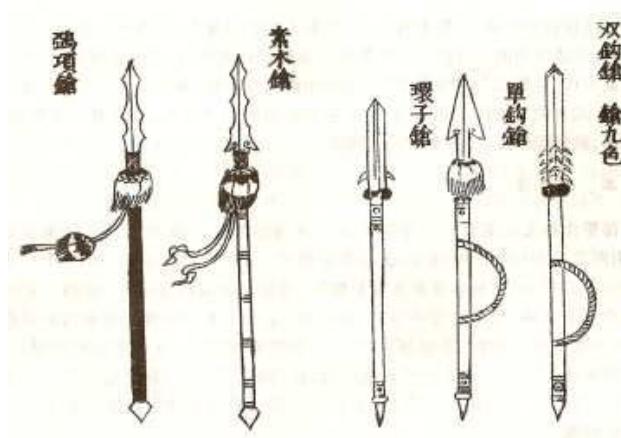
Obszary północno-zachodnie opanowane zostały przez tybetańskie plemię Tangutów, które utworzyło państwo Zachodnie Xia. Na północy panowali najpierw Kitanowie, których dynastia nazwana została Liao, podbici następnie przez Dżurdzeńów – dynastia Jin. W 1126 roku Dżurdzeńowie zajęli Kaifeng – stolicę Song i pojmali cesarza. Jego syn zdołał uciec i utworzył stolicę w obecnym Hangzhou – od roku 1127 mówi się o południowej dynastii Song. W tym czasie Mongołowie podbili Tangutów, a potem także Dżurdzeńów, zajmując północną część Chin, a od roku 1251 przystąpili do działań zmierzających do podbicia południa, opanowując całe Chiny w roku 1279.

Podczas gdy w epoce Tang sztuka walki należała do dziedzin wysoko cenionych przez ludzi wykształconych, uprawianych przez najwyższych dostojników i opiewanych przez najsłynniejszych poetów, wysoka kultura epoki Song promowała łagodność. Sztuka walki rozwijała się oczywiście w armii, a także wśród niższych warstw społecznych.

W epoce Tang rozwinięto system państwowych egzaminów wojskowych wujuzhi. Jego przywrócenie zadeklarowano w okresie Zhenzong dynasti Song (998-1022), lecz faktycznie egzaminy odbyły się dopiero w roku 1029. Najważniejszą ocenianą umiejętnością było strzelanie z łuku podczas konnej jazdy. Jednak wkrótce zaprzestano organizowania egzaminów, a przywrócono je w 1064 roku. Egzaminy były czterostopniowe, obejmowały testy umiejętności – głównie dotyczące konnego łucznictwa, pisanie eseju i odpowiedzi na pytania. Istnieje zapis, że w 1078 roku przedmiotem egzaminów poza strzelaniem były umiejętności posługiwania się włócznią i szablą oraz walka wręcz. Dla opoki Song charakterystyczne jest, że poza umiejętnościami wojskowymi dużą wagę przywiązywanego do cywilnego wykształcenia egzaminowanych.

W epoce Tang wprowadzono też system kształcenia wojskowego, który przywrócono w epoce Song w 1043 roku, ale tylko na 3 miesiące. Potem odrodził się on w okresie reform państwa przeprowadzanych przez Wang Anshi. Głównymi przedmiotami były konne łucznictwo i umiejętność odpowiedzi na pytania z zakresu strategii wojskowej. Absolwenci z dobrymi wynikami byli uprawnieni do zwolnienia z egzaminów, z wyjątkiem najwyższego stopnia. Z końcem epoki Song, podczas panowania Mongołów, ten system kształcenia został przerwany i przywrócony został dopiero w epoce Ming.

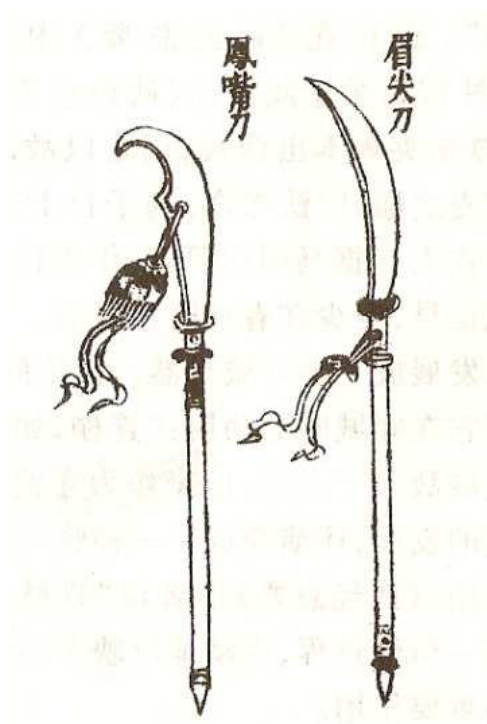
W roku 1070 zaczęto wprowadzać system jednostek zwanych baojia, a w 1079 system szkolenia szefów baojia. Na każde dwa powiaty miał przypadać jeden ośrodek szkolenia wojskowego, dla kształcenia szefów baojia. Szkolenia trwały 3 lata. Następnie absolwenci wracali do swoich wiosek, by tam prowadzić lokalne szkolenia, tworząc jednostkę baojia. W ten sposób powstawała sieć sprzyjająca rozpowszechnianiu się umiejętności bojowych wśród ludu.

Różne odmiany włóczni

Najważniejszymi w armii rodzajami broni były włócznie i szable na długim drzewcu. Istniało wiele typów włóczni, w tym w całości metalowa. Potocznie mówiono o 9 odmianach. Różnorodność była w dużej mierze wynikiem kontaktów z wieloma ludami, z którymi walczone. Istnieje wiele zapisów potwierdzających przywiązywanie wagi do praktyczności. Walkę ćwiczone zdejmując z włóczni ostrza i ich końce obwiązuując sfilcowanymi skórami. Podobnie ćwiczone walkę szablą drzewcową.

Rozwinęła się też wówczas metoda walki konnej przy pomocy włóczni (w dalszym dystansie) i krótkiego łańcucha.

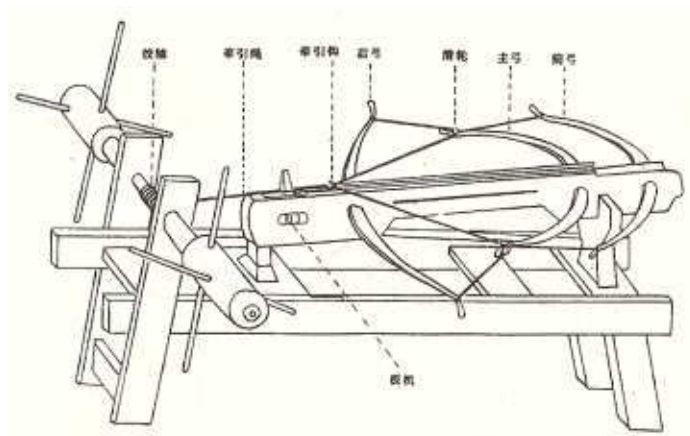
Szable drzewcowe

Japońskie szable (zwane u nas potocznie mieczami) niewątpliwie powstały na bazie wczesnych chińskich szabli dao, o czym mówiliśmy w odcinku dotyczącym epoki Han. Przez kolejne wieki ten typ szabli stracił jednak znaczenie w Chinach, a rozkwitnął w Japonii. W epoce Song szable japońskie wysoko ceniono i masowo je stamtąd importowano. W treningu walki szablą używane były drewniane atrapy owinięte sfilcowaną skórą.

Kij dwuczłonowy (wzorowany na cepie) stosowano w walce już podobno w epoce Wiosen i Jesieni. W epoce Tang był wykorzystywany przy obronie grodów. Natomiast w epoce Song okazało się, że jeźdźcy ludów z zachodnich rubieży tę samą broń wykorzystują do walki z piechotą. Takie

wykorzystanie zostało wkrótce przyjęte też przez Chińczyków.

Należy wspomnieć, że w epoce Song zaczęto wykorzystywać czarny proch do budowy bomb i rakiet, które stosowano na polach bitew.

Kusza dalekosiężna

Sztuka walki poza armią w wielu okresach rozwijała się wbrew oficjalnym zakazom i represjom. Także już wkrótce po powstaniu dynastii Song zakazano uprawiania sztuki walki bronią i posiadania broni poza jednostkami wojskowymi. Wielokrotnie wydawano rozporządzenia, dotyczące poszczególnych rejonów. W 1125 roku wydano taki edykt obejmujący cały kraj.

Ponieważ polityka dynastii Song powodowała polityczne i militarne osłabienie państwa, szczególnie obszary północne i zachodnie narażone były na nieustanne ataki. Tamtejsza ludność wiejska zmuszona więc była do tworzenia sprzysiężeń i oddziałów szkolących się w walce. Ale sprzysiężenia i oddziały tworzone też na innych terenach – często powstawanie tych niezależnych struktur było pierwszą fazą, prowadzącą do wybuchu powstań ludowych.

Popularną ludową bronią był kij. Związane to było między innymi z tym, że w odróżnieniu od broni metalowych, kij jest czymś, co można łatwo przygotować lub nawet znaleźć, w związku z czym trudno byłoby wyegzekwować zakaz jego posiadania. Odbywały się nawet zawody w walce na kije. Istnieje zapis o takim turnieju, który odbył się na górze Tai w prowincji Shandong. W źródłach z tego okresu mowa jest o różnicach między szkołami kija z Shandong (gwałtowne, obszerne ruchy) i Hebei (zręczność i różnorodność).

W niektórych zapisanych w epoce Song opowieściach ludowych mówi się o wysokich

umiejętnościach pierwszego cesarza tej dynastii w posługiwaniu się kijem.

W niektórych rejonach południa Chin rozpowszechniony był wśród ludności wiejskiej rodzaj narzędzia - pudaο, który składał się z ostrza umieszczonego na stosunkowo krótkim drzewcu tak, że dało się je oddzielać i łączyć odpowiednio do potrzeb. Wieśniacy, podczas wędrówek góorskimi ścieżkami na pola często kij wykorzystywali do podpierania się, a ostrze zawieszali na pasie. Ponieważ było to narzędzie, nie objął go zakaz posiadania. Tymczasem wkrótce zaczęto tego narzędzia używać jako broni, i to stopniowo na coraz większej części terytorium Chin. Nauka posługiwania się obejmowała dwa elementy – walkę samym krótkim kijem, oraz ostrzem na kiju. W późniejszym okresie zakazy obejmowały także pudaο.

Mimo ponawianych zakazów umiejętność walki włócznią również rozwijała się wśród ludu. Pojawiły się różne szkoły. Jedna z nich stała się bardzo znana pod nazwą włócznia kwiatu gruszy lub włócznia rodziny Yang. Jest to wczesny przykład nazywania szkoły - stylu nazwiskiem.

Chłopcy ćwiczący zapasy

Oprócz uytylitarnej sztuki walki, rozwijał się także nurt rozrywkowy, pokazowy. W armii istniały oddziały pomocnicze, które zajmowały się na przykład pracami typu budowania i remontowania dróg, mostów i murów miejskich. Ale należały do tej kategorii także oddziały skupiające akrobatów, żonglerów oraz prezentujących pokazy sztuk walki. Demonstrowano formy z różnymi rodzajami broni oraz sceny walki. Odbywały się też pojedynki walki wręcz lub zapasów, które również oglądano dla rozrywki. Często towarzyszyły one bankietom.

Chociaż Chiny były słabe politycznie i militarnie, tracąc coraz to kolejne terytoria, rozwijała się gospodarka, rozkwitały miasta, dla mieszkańców których sztuka walki stawała się głównie formą rozrywki. W okresie tym masowo powstawały organizacje, skupiające ćwiczących dla rekreacji. Niektóre stowarzyszenia skupiały ludzi biegłych w sztuce, inne na przykład młodzież z bogatych rodzin, ćwiczącą dla rozrywki.

Na miejskich rynkach powstawały specjalne miejsca, służące do organizowania pokazów i turniejów w walce wręcz. Poza znanymi z wcześniejszych epok określeniami juedi, juei, xiangpu, w epoce Song pojawia się też termin zhengjiao. Określano tak zarówno formułę czysto zapaśniczą, jak i wolną walkę w formule mieszanej – łączącej chwytanie z uderzaniem. Często pokazy rozpoczynały kobiety prezentujące określone układy podwójne. Potem mężczyźni przystępowali do właściwych walk. Czasem prezentowane były też formy z bronią i bez, które wówczas nazywano taozi. Odbywały się niekiedy zawody na dużą skalę – były struktury organizacyjne, określone regulaminy, nagrody.

Zapasy xiangpu

Niekiedy pokazy wykonywali na przykład sprzedawcy lekarstw. Prezentacja sztuki walki służyła przyciągnięciu jak największej liczby potencjalnych klientów.

Popularne były też opowieści o wojownikach, wygłaszane przez ulicznych opowiadaczy.

Warto, mówiąc o epoce Song, zwrócić jeszcze uwagę na prąd filozoficzny zwany neokonfucjanizmem, który połączył idee konfucjańskie, taoistyczne i buddyjskie. Jeden z przedstawicieli – Zhou Dunyi koncentrował się m.in. na filozoficznej koncepcji taiji – jedności, która źródło ma w wuji – nieograniczonym, a sama daje początek komplementarnym siłom yin i yang. Znacznie później w teorii sztuki walki taijiquan nastąpiło odwołanie do tejże teorii.

YUAN

XIII – XIV w. n.e.

Od 1127 roku dynastia Song rządziła tylko na południu Chin. W tym czasie w potęgę wzrosli Mongołowie, którzy podbili Tangutów, a potem także Dżurdzeńów, zajmując północną część kraju, a od roku 1251 przystąpili do działań zmierzających do podbicia południa. W końcu opanowali oni całe Chiny (rozciągając swoje władanie także na wiele innych obszarów i docierając aż do Europy), zapoczątkowując panowanie dynastii Yuan (1279-1368).

Chan Kubilaj - założyciel dynastii Yuan

Podczas gdy w chińskiej kulturze epoki Song wysławiano ideał pokoju i cywilnego wykształcenia, wśród ludów koczowniczych, zajmujących się pasterstwem i polowaniem, znacznie większy nacisk kładziono na umiejętności walki, a szkoleniu wojskowemu podlegali wszyscy mężczyźni, zwykle począwszy od wieku około 15 lat. Trzeba jednak wspomnieć, że z kolei rozwój sztuki wojennej tych ludów odbywał się w pewnej mierze pod wpływem wzorców chińskich, zwłaszcza w zakresie systemu organizacji szkolenia.

Ludy koczownicze były biegłe w konnym łucznictwie. Dzięki oddziałom konnych łuczników Mongołowie podbijali coraz to kolejne terytoria. Doskonaleniu i testowaniu umiejętności służyły zawody, ale także polowania. W Dadu (Chanbałyk, dzisiejszy Pekin) duże zawody odbywały się przy okazji święta Duanwujie (potocznie zwanego świętem smoczych łodzi) w piątym dniu piątego

miesiąca księżycowego. Uprawnieni do udziału w nich byli jednak tylko żołnierze.

Zawody w konnym łucznictwie często łączono z współzawodnictwem w grze będącej pierwowzorem polo. Tradycją mongolskiego święta Nadam do dzisiaj jest natomiast współzawodnictwo w trzech konkurencjach: łucznictwie, wyścigach konnych i zapasach.

Mongolski łucznik

W źródłach chińskich nieustannie pojawiają się terminy jueidi, czy xiangpu, które zwykle tłumaczy się jako zapasy. Jednak należy zdawać sobie sprawę, że w niektórych przypadkach chodzi może rzeczywiście o formułę typowo zapaśniczą, w innych jednak raczej coś w rodzaju MMA, gdzie chwytanie łączy się z uderzaniem. Istnieje wiersz poety z epoki Yuan – Hu Zhiyu, z opisem zawodów xiangpu, jakie odbyły się w Chanbałyku (Pekin), z którego wynika, że stosowano tam także uderzenia. Z epoki Yuan pochodzi też termin baida, oznaczający walkę wręcz (dosłownie: bai – biały, da – uderzać).

Istnieje zapis o zawodach, w których uczestniczyli zawodnicy z różnych obszarów mongolskiego imperium, gdzie przedstawiciele z zachodniej części Azji wywarli duże wrażenie wykonując rzuty poświęcenia, wygrywając w sytuacjach, gdy już się wydawało, że zostali pokonani.

Podczas gdy najeźdźcy przywiązywali ogromną wagę do umiejętności bojowych własnego ludu, starali się zapobiegać rozpowszechnianiu tychże umiejętności na terenach podbitych, zamieszkałych przez Chińczyków i zakazywali im posiadania broni. Złamanie zakazu było

zagrożone karą śmierci. Mongołowie konfiskowaną broń dzielili na trzy kategorie. Najniższa podlegała zniszczeniu. Broń średniej kategorii przekazywano mieszkającym w pobliżu przedstawicielom własnej narodowości. Najwyższa kategoria była przechowywana w zbrojowniach armii.

Podczas gdy istnieją zapiski o zawodach xiangpu rozgrywanych między Kitanami, a Chińczykami, Dżurdzenowie, a potem Mongołowie zakazali Chińczykom nawet treningu zapasów.

Oczywiście zakazy nie mogły doprowadzić do zaprzestania treningu walki. Wręcz przeciwnie, ćwiczone w rozmaitych tajnych sprzysiężeniach, które miały na celu obalenie władzy najeźdźców. Ponadto rozwijały się różne formy sztuki scenicznej, obejmujące demonstracje scen walki, co przyczyniło się do zachowania i popularyzacji sztuki walki wśród ludu. Próby teatralne mogły równocześnie być przykrywką dla treningu praktycznej sztuki walki. Rozwijał się więc nurt pokazowy, ale równocześnie te aspekty pokazowe miały zapewne spory wpływ na kształt treningu w praktycznych chińskich sztukach walki.

Copyright Andrzej Kalisz, 2006-2010

WWW.YIQUAN.PL